Маргарита Кірєєва

ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ ПОНЯТТЄВОГО МИСЛЕННЯ У МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ

Сучасний етап розвитку та соціально-економічні перетворення українського суспільства вимагають нових умов функціонування освітньої системи держави. Реформа освіти покликана формувати не лише знання, уміння та якості, що будуть активно використовуватися у житті людини, а й творчої особистості, тому завдання школи – створити усі відповідні умови задля повноцінного розвитку кожної дитини.

Відомо, що однією з основних складових повноцінного розвитку людини є мислення, за допомогою якого людина здатна пізнати навколишній світ. Володіння поняттєвим мисленням вимагає від особистості здатності оперувати поняттями, вміння адекватно сприймати реальність, а також робити висновки. Слід пам’ятати, що такий тип мислення не є вродженим, а формується на основі наочно-дійового та наочно-образного, представляючи собою більш складну форму мисленнєвої діяльності. Для досягнення глибини та сутності явища, а також правильного аналізу необхідний час.

Багато науковців досліджували поняттєве мислення, а саме: Л. С. Виготський, Л. А. Ясюкова, В. П. Зінченко, Г. С. Костюк, О. М. Леонтьєв, О. Р. Лурія, С. Л. Рубінштейн, Д. В. Ушаков та інші.

Так, відомий психолог Л. С. Виготський вперше запровадив дефініцію «поняттєве мислення». Дослідник наголошував на тому, що поняттєве мислення формується лише в процесі навчання у той час, коли дитина оволодіває науковими поняттями у початковій школі. Тому, найсприятливіший вік для формування поняттєвого мислення – молодший шкільний вік. Л. С. Виготський виділяв три найвагоміші характеристики такого типу мислення, а саме [1, с. 165–172]:

1) здатність бачити сутність явища;
2) навичка знайти причину подій та уявити наслідки;
3) можливість працювати з інформацією, систематизувати її, бачити повну картину події.

Відомий психолог Л. А. Ясюкова у своїх дослідженнях зазначає, що у 20 % дорослих людей не сформоване поняттєве мислення. Дослідниця наголошувала на тому, що основною психологічною характеристикою, яка необхідна для навчання, є поняттєве мислення, але при цьому, жодна навчальна програма не повідомляє інформації про цей факт. Поняттєве мислення як вища психічна функція не залежить від віку, воно формується у процесі оволодіння науковими знаннями, а також має історичну природу [2].

Поняттєве мислення виступає як інструмент пізнання навколишнього середовища, яким учні користуються вже з молодшого шкільного віку.

Слід пам'ятати, що мислення тісно пов'язано із мовлення. Починаючи вже з першого класу, учитель повинен поетапно формувати такий тип мислення, оскільки:

– зміст кожної галузі містить у собі низку наукових понять, які взаємопов'язані між собою;
– поняття – це найважливіший засіб упорядкування мислення, концентрація знань дитини;
– поняттєве мислення – це «інтелект» в дії, за допомогою якого учні складають істинні судження, умовиводи, таким чином учаться конструктивно взаємодіяти;
– у конструктивній взаємодії «учитель-учень», «учень-учень», «учень-клас», «учитель-клас» формується дисципліна розуму особистості.

Для вчителя краще розвивати поняттєве мислення учнів молодшого шкільного віку разом з творчим та дивергентним. Правильність відкриття нового знання, тобто ознака творчого мислення, доцільність кожної нової ідеї, тобто ознака дивергентного мислення, учень має вміти довести за допомогою поняттєвого мислення, користуючись наступними прийомами:

– аналіз об'єкта, що вивчається, з різноманітних сторін та виділення найбільшої кількості суттєвих ознак, рис, якостей тощо (на основі операцій аналізу і синтезу);
– порівняння виділених рис, якостей, властивостей з метою вибору найбільш вагомих, головних (на основі операцій порівняння та абстрагування);
– встановлення причинно-наслідкових зв'язків та залежностей;
– формування нових положень (на основі операції узагальнення).

Не слід забувати, що незважаючи на те, що провідною діяльністю молодшого школяра стає навчання, гра все ще посідає чільне місце у житті дитини. Вона розвиває мислення, відкриває зв'язок між метою та засобом. При цьому, необхідно пам'ятати, що готові теоретичні знання дитина не може глибоко усвідомити. Важливо, щоб вона самостійно знайшла правильне рішення методом спроб та помилок.

Вчитель може використовувати вправу «Маленький дослідник». Потрібно вибрати предмет для дослідження. Спочатку необхідно дати йому назву. Наступний крок – визначити суттєві характеристики, а саме: форма; розмір; колір; запах; з якого матеріалу зроблений; чи є предмети, які схожі на цей; які предмети зовсім не схожі на цей. Далі потрібно визначити його функцію: для чого потрібен цей предмет? Потім ми переходимо до дослідницької частини – з'ясування шляхом експерименту, що станеться з предметом, якщо його:

А) кинути з висоти 1 м?
Б) занурити у воду?
В) забути на вулиці?
Г) залишити на сонці?

І таких питань може бути безліч. При такій роботі не лише розвивається здатність дитини до понятійного мислення, але й формується поняття товариськості, згуртованості, оскільки дослідження може проводитися не лише фронтально, але й у групових формах роботи.

Отже, поняттєве мислення – це процес діяльності у сфері мислення, у результаті якого людина розв'язує певну проблему, користуючись готовими знаннями, які виражені в поняттєвій формі, у судженнях, умовиводах. Формувати даний тип мислення можна за допомогою системи вправ на: узагальнення, порівняння, систематизацію та класифікацію, встановлення причинно-наслідкових зв'язків тощо.

Список використаних джерел

1. Выготский Л. С. Мышление и речь [Електронний ресурс]. – Москва. – 1934. – 362 с. – Режим доступу: https://www.marxists.org/russkij/vygotsky/1934/thinking-speech.pdf (дата звернення 19.02.2020).
2. Ясюкова Л. А. Проблемы психологии понятийного мышления [Електронний ресурс] // Вестник. – 2010. – № 3. – С. 385–393. – https://cyberleninka.ru/article/n/problemy-psihologii-ponyatiynogo-myshleniya/viewer (дата звернення 19.02.2020).
3. Даірова Д. В. Розвиток понятійного мислення молодшого школяра [Електронний ресурс] // Шкільна педагогіка. – 2017. – № 3. – С. 1–3. – Режим доступу: https://moluch.ru/th/2/archive/71/2799/ (дата звернення: 19.02.2020).

Даяна Кіріченко

ЗАСНУВАННЯ ЦЕНТРАЛЬНОГО АРХІВУ ДАВНІХ АКТІВ У КИЄВІ

Українське архівознавство, в історії якого – чимало славних сторінок, посідає чільне місце в системі європейської архівістики. З упевненістю можна твердити, що до цього значною мірою причетний Київський центральний архів давніх актів що веде свій початок від 1852 р. [2, с. 5].

Саме розвиток історичних знань і стан архівної справи у першій половині XIX ст. висунув невідкладні завдання: врятувати архівні документи, сконцентрувати найцінніші архівні фонди та створити історичні архіви [3, с. 37].

Заснування Центрального архіву давніх актів у Києві пов'язане з діяльністю Київської археографічної комісії (тимчасової комісії для розгляду давніх актів), що діяла з 1843 року при Київському військовому, подільському і волинському генерал-губернаторові [4, с. 78].